

Своїм розмислам автор надає форми своєрідних типологічних тверджень, максимум, троїстих афоризмів. Паремії автора сприяють чіткому ритмові викладу в цілому. Саме на них, на їх категоричній троїстості тримається головна ідея, концепт дослідження, вираз набирає сили безсумнівної істинності: «Характеристика цієї еліти, її генеза і кристалізація психоповедінкової моделі – це тема окремого дослідження» (с. 151); „військові команди виступають як одиниці лексичного, фразеологічного та синтактичного рівнів" (с. 176).

Монографія П.Яремка має всі підстави, щоб стати підручником, настільною книгою, насамперед для тих, хто пов'язав свою долю з долею армії і безпеки рідної країни. Автор врахував усі чинники, які необхідні для формування справжнього військовика-вихователя і для тих, хто буде оволодівати військовою наукою, її термінологією: звідси увага і любов до Слова, до вислову-команди у єдності форми і змісту й навіть до інтонаційного забарвлення; як виробити інтонаційні акценти беззаперечних військових команд, значущість кожного українського військового терміна.

Але роль «Нарисів з історії української військової термінології» вища, бо ця книга має фундаментальний характер як джерело знань, необхідних кожному громадянину своєї держави.

Наталія Науменко, проф. (Київ)

Любомир Сеник, проф. (Львів)

Творчий доробок на тлі осмислених позицій

(Іван Зимомря, Руслана Жовтані, Владислав Грещук.

Алгоритми наукового поступу. Біобібліографічний покажчик

Миколи Зимомрі. Післямова Ігоря Добрянського, Станіслава

Лупінського.– Ужгород: ФОП Бреза А.Е., 2013.– 366 с.)

Бібліографія – це своєрідний екстериторіальний центр кожної національної культури. Тому й відродно, що на зламі ХХ-го – початку ХХІ ст. ця наукова галузь має примітні успіхи, власне, як певні свідчення її розгалуженого зміцнення в Україні. Адаже останнім часом побачили світ вагомні бібліографічні

покажчики, укладені Мирославом Морозом, Марією Вальо, Луїзою Ільницькою, Володимиром Качканом, Іваном Хлантою, Оленою Закривидорогою, Іваном Зимомрею, Оксаною Лютою, Ларисою Мельник, Іваном Сеньком. У цьому контексті важливим причинком видаються передусім іменні бібліографічні зведення, що містять відомості про опубліковані праці окремих вчених (приміром, Івана Денисюка, Ярослава Ісаєвича, Степана Злупка, Олени Рудловчак, Федора Погребенника, Григорія Дем'яна, Івана Маркуша, Миколи Жулинського, Романа Гром'яка, Миколи Ткачука, Любомира Сеника, Ростислава Радишевського, Петра Рихла, Тетяни Космеди, Василя Пагірі). Ось щойно цей перелік поповнився новим виданням «Алгоритми наукового поступу» – біобібліографічним покажчиком публікацій доктора філологічних наук, професора Миколи Зимомрі. Його структура – типова для такого типу збірників: бібліографія охоплює авторські книжкові видання, а також упорядковані, редаговані та перекладні; дослідницькі, літературно-критичні та публіцистичні статті й рецензії; подана тематика доповідей, виголошених ученим на авторитетних конгресах, симпозіумах і конференціях. Окремий блок містить відгуки про життя та творчість дослідника та індекс цитувань. Цікаві відомості містять такі розділи, як опонування кандидатських і докторських дисертацій, наукове керування дисертаціями, виступи титульного рецензента, членство в редколегіях та наукове редагування. Книжка позначена ювілейним акцентом – 65-літтям від дня народження науковця, яке мало місце минулого року. Отже, йдеться про загальний список праць, опублікованих упродовж 1959 – 2013 років.

«Не шкодуй часу на читання, адже його на добрі справи обернеш і тим життя вічне здобудеш». Цей вислів Кирила Туровського лишається актуальним і сьогодні, у добу бурхливого розвитку інформаційних технологій, спонукуючи вчених до створення *навчальної літератури* нового покоління, а також до активної *наукової роботи*. Виступаючи в органічному зв'язку, ці два види духовної діяльності мають на меті навчити сучасного реципієнта наукових знань не лише ґрунтовно читати твір, а й давати йому належну оцінку. Особливо актуальним це завдання стає, коли за мету поставлено створити різногранний портрет Миколи Зимомрі як науковця, власне, через бібліографію його

наукових, публіцистичних, художніх творів, виступів на засіданнях спеціалізованих учених рад (при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка), редагування наукових та художніх збірників («Зерна», «Карпатський світ», «Гуманістичний вісник», «Освіта Закарпаття», «Літопис Бойківщини», «Наукові записки» Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, а також Ченстоховської Полонійної Академії), участі у радіопередачах та інтерв'ю у пресі.

Автори-упорядники Іван Зимомря, Руслана Жовтані, Владислав Грещук, слідуючи традиціям українського назовництва у царині наукових праць (відповідно до яких потрібно через мінімум слів показати мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження), вдало обрали ключовий концепт для найменування рецензованого біобібліографічного покажчика – «алгоритм».

За словником, алгоритм – термін, похідний від латинізованого імені узбецького математика Аль-Хорезмі, – означає систему операцій (наприклад, обчислювальних), які застосовуються згідно з суворо установленими правилами; послідовне виконання цих операцій приводить до правильного розв'язку поставленої задачі.

Як же поняття алгоритму узгоджується з науковою діяльністю професора Миколи Зимомрі? Відповідь на це запитання можна знайти, якщо зважити на те, що в лексемі «алгоритм», окрім чіткої послідовності дій, закодовано – за правилами поетичної етимології – також концепт «ритм», іншими словами – *підпорядкування різних точок зору єдиному ритмові наукового мислення*.

Цей ритм простежується уже в назвах наукових і навчально-методичних праць, оглядом яких відкривається довідкова частина покажчика. Автореферати дисертацій – кандидатської («Сприйняття української літератури в німецькомовному світі від першовитоків до 1917 року», 1972) та докторської («Сутність міжлітературних взаємодій та роль перекладу в художньому процесі», 1984) – свідчать про наведення надійних «мостів із зеленої брості» між Україною та

Німеччиною через рецепцію літературно-критичну та перекладну.

Написана у співавторстві монографія про життя та діяльність Ярослава Грицьковяна (2000) отримала назву «Животворна змагальність освіти». А до 80-річчя єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії Івана Маргітича професор М. Зимомря 2002 року написав змістовний документальний нарис «Людина та вимір її образу: від голови – до неба», до того ж видрукував його у видавництві з красивою символічною назвою – «Добре серце».

Що можна пізнати з переліку наукових публікацій? Об'єкт і предмет студіювання; час і місце оприлюднення статті; імена співавторів та адресатів наукових досліджень. Та водночас назва наукової статті приховує значно більше, адже вона завжди має знаковий характер. Ще до знайомства з текстом реципієнт засновує на заголовку власний асоціативний ряд, що допомагає йому прояснити для себе «внутрішню форму» твору, єдність його образу-заголовка й значення-змісту. До розуміння семантики заголовка та його ролі у подальшому пізнанні наукових творів доцільно застосувати потєбнівську нерівність $a < A = X$, де в даному разі a – заголовок як компонент цілого тексту; A – запас думок і асоціацій реципієнта; X – те пізнаване, на що вказівкою має бути a , тобто заголовок. При сталості a й мінливості A змінною величиною буде й X ; тобто, прочитання тексту варіюватимуться під однією назвою.

Заголовки, до яких включено експліцитні жанрові маркери, утворюють особливо складну знакову систему, в якій внутрішня форма визначника актуалізується на образному рівні в сув'язі з іншими компонентами назви та самим науковим або публіцистичним текстом.

Наприклад, виразний науково-навчальний контекст притаманний статті під назвою «*Особливості використання сонетарію В. Шекспіра на уроках іноземної мови*» («Проблеми післядипломної освіти педагогів: матеріали V Всеукраїнської науково-методичної конференції», Ужгород, 2003).

Ще до знайомства з текстом цієї роботи за заголовком можна, умовно кажучи, «візуалізувати» цей урок англійської: учні-читці по черзі декламують оригінальні Шекспірові сонети,

потім їх переклади; надалі разом із учителем аналізують формозмістові концепти першотвору та перекладу, а насамкінець – пробують створити критичне есе про прочитаний вірш або й навіть власний сонет англійською мовою... У цьому й полягає сутність силового поля назви наукової праці – прилучити реципієнта до співтворчості, в чому чималих успіхів досяг не лише Микола Зимомря, а й старанні упорядники – репрезентанти його наукового доробку.

Виважено підходить М. Зимомря й до добору заголовків публіцистичних статей. 25 лютого 2003 р. у газеті «Галицька зоря» вийшло його «Слово про поезію Анатолія Мойсієнка» під назвою «Коли бувають строфи з мечів». Ця назва – перефразований вірш-паліндром «вічем зим, а форт – строфами з мечів».

Знайомство з її текстом дозволило рецензентові дійти такого висновку. Походження паліндрома (перевертня) зумовлено взаємодією кількох рівнозначних чинників: естетичним відчуттям дзеркальної симетрії, її майже математичним виразом (як цифрами, так і літерами та іншими символами), та естетикою гри розуму, інтелектуальної вправи у вищій майстерності, на взірць «Гри в бісер» Г. Гессе.

Тому Іван Величковський, а до нього – Митрофан Довгалецький вважали їх найскладнішими для виконання; серйозність паліндрома як феномена «дидактичної» (sic! – Н.Н.) поезії визнавав і В. Домбровський. Таку ж думку обстоює й М. Зимомря, визнаючи, що естетична цінність паліндрома, зокрема авторства А. Мойсієнка, полягає й у тому, що він є чинником індивідуально-авторського словотворення, прояснюючи тим самим внутрішню форму кожного первісного слова.

Справедливо зауважував Вольфганг Ізер у статті «Процес читання: феноменологічне наближення» щодо розуміння белетристичного твору: *«Будь-яке читання входить до нашої пам'яті і з часом затирається. Пізніше воно може знову відновитися і налаштуватися на різний тон, у результаті чого читач спроможний розвивати непередбачувані до того моменту зв'язки... Встановлюючи ці взаємодії між минулим, теперішнім*

та майбутнім, читач, по суті, змушує текст виявляти свою потенційну різноманітність зв'язків».

Довідкові наукові видання також підпадають під це правило, оскільки через пізнання семантики назв статей і нарисів можна простежити, як духовний та естетичний досвід письменника в них узгоджується з духовним та естетичним досвідом читача, по-різному знайомому з особливостями розвитку літератури своєї країни.

На карті українського духовного узгір'я за іменем Миколи Зимомрі постає ціле гірське пасмо – його краєни з карпатських земель, попередники, сучасники та послідовники, енциклопедично освічені вчені, священики, політичні діячі: *Петро Лодій* («Посередник культурного єднання», 1989), *Василь Кукольник* («Василь Кукольник – європейське світило», 1992), *Михайло Балудянський* («Маяк нашої гордості», 1989), *Іван Орлай* («У дружбі з Гете», 1978), *Михайло Лучкай* («У барвах сучасності», 1989), *Августин Волошин* («Бойківщина – осердя президента Карпатської України Августина Волошина», 2007), *Гавриїл Костельник* («Особистості з іменем: о. Гавриїл Костельник та Едуард Вінтер», 2005), *Іван Мірчук* («Історик Іван Мірчук – славний уродженець Стрийщини», 2012), *Дмитро Німилович* («Коли янголи у небі пролетіли... Життя і смерть о. Дмитра Німиловича», 2009), *Степан Добош* («Інтелігентність: Слово про Степана Добоша», 1992), *Степан Штефуровський* («Рясне гроно життя», 1984), *Іван Маргітич* («Крізь страждання до воскресіння», 1996), *Кирило Галас* («Його другом була правда», 2002), *Степан Кишко* («Коли розцвітає надія», 1995), *Василь Пагіря* («Вежі його золотого літа», 2003)...

Концептосфера життя цих діячів, репрезентована в покажчику через філігранно оформлені заголовки, змушує нас звернутися до оригінальних текстів, а згодом – укотре поспіль замислитися: наскільки сучасній Україні бракує таких людей – науковців, які «мислять глобально, а діють локально»; які «йдуть урівень із природою, а не намагаються зірвати завісу» (за висловом М. Булгакова); які не згодні віддати перевагу сьогоденним меркантильним проблемам перед нагальними потребами усієї української суспільності.

Адже *Василь Кукольник* залишив чималий доробок у галузі економіки та правознавства – відомий, щоправда, більше в Росії, ніж в Україні; *Михайло Балудянський* відзначився значними здобутками на ниві політології та політичної економії (саме він і впровадив цей термін в український науковий обіг); *Іван Орлай* явив себе європейському світові в іпостасі медика, фізіолога, мінералога та біолога (наукову роботу вів спільно з Й.В. Гете; на його честь було названо квітку «Орлай-грандіфлора»); *Михайло Лучкай* уславився багатотомними працями «Грамматика словеноруська» та «Історія карпатських русинів».

Цілої гами холодних і теплих відтінків, кольорів сонця та снігу не шкодує Микола Зимомря, аби змалювати постаті сучасних карпатських учених – *Степана Злупка, Любомира Сеника, Ярослава Барана, Василя Попа, Михайла Волощука, Миколи Мушинки, Олега Поляруша, Володимира Задорожнього, Івана Хланти*, літераторів – *Дмитра Павличка, Іллі Галайди, Романа Гром'яка, Михайла Шалати*, педагогів – *Марії Опаленик, Ярослава Грицьковяна, Омеляна Вишневського, Василя Марка, Миколи Євтуха, Корнеля Сятецького* – і ще багатьох інших на тлі національної та європейської культур.

«Досить і того, щоб учень був, як учитель», – говорить в Євангелії від Матвія. Та Микола Іванович – учитель від Бога – захочує кожного зі своїх численних учнів – і студентів, і аспірантів, і докторантів – хоч на йоту його перевершити. «Без цього немає справжньої наукової школи, немає розвитку та плідної співпраці», – стверджує він. Та не лише співпраці – плідної співтворчості, настановою до якої є кожна зустріч, кожна розмова, лекція або семінар.

Відтак майбутній письменник, утвердившись у своєму стилі, окресливши коло тем та жанрів, рано чи пізно відчуває інтерес до наукового осмислення писемних явищ. *Назвати й описати вади чи переваги літературного твору, з'ясувати його життєві джерела, час і обставини написання* – важливо та обов'язково.

Це своєрідна підготовка, з якої починається священнодійство – літературознавча робота, у якій фахівець «розщеплює атомне ядро» творчого задуму, виявляє неповторність філософії досліджуваного автора та намагається

знайти для твору гідне місце у концепції художнього пізнання й осмислення світу.

І ця робота більш авторитетна, якщо літературознавець сам є письменником. Так, Микола Зимомря, наголошуючи у своїх нарисах на знакових творах рецензованих літераторів, скеровує думку реципієнта й до їхніх естетичних поглядів.

Варто звернутися бодай до Павличкового опису творення поезії, написаного в унісон із «Секретами поетичної творчості» Івана Франка:

«У першому «гарячому» і священному періоді [творчого процесу], коли відбувається ніби виверження з глибин підсвідомості забутих вражень, відкладених там життєвим досвідом образів, поет формує лавину почувань і думок словами... Але творчий процес, хоч яким би він був психічно складним, загадковим, індивідуальним, і невіддатливим для найменшого змеханізування, все-таки, мабуть, у кожного поета перемирюється або завершується «технічним періодом», коли спадає емоційна напруга, втихомирюється розбурхана фантазія, а свідомість аналізує недоліки або достоїнства писаного чи вже в чорновому варіанті закінченого вірша.

Саме в цей «технічний період» своєї праці поет може скористатися справжнім словником рим, щоб надати змістові й формі свого твору більшої гармонії, самій формі більшої досконалості, щоб, крім усього іншого, через неповторюваність рим зберегти неповторність свого нового творіння».

Чи не таким шляхом творилися й творяться поетичні нариси та есе самого Миколи Івановича?

На це питання відповідь можна знайти у галереї портретів, писаних у стінах Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (у якому професор М. Зимомря виступає членом спецради за спеціальністю «Порівняльне літературознавство», принагідно збираючи золоті крихти слів, образів, концептів та наукових думок, що про них потім буде створено нові нариси та поетичні есе). Цю галерею портретів достойно представлено у збірнику художньо-документальних нарисів «Час і життя» (2012), до якого ми й відсилаємо допитливого читача.

За прикладом Максима Рильського, чії опонентські відгуки на кандидатські та докторські дисертації увійшли до академічного 20-томного видання як непересічні літературно-критичні праці, упорядники біобібліографічного покажчика «Алгоритми наукового поступу» доцільно акцентували на офіційному опонуванні дисертаційних робіт М. Зимомрею. Символічне число – 33 дисертаційні праці, присвячені проблемам перекладознавства («Проблема семантической эквивалентности языковых единиц в оригинале и переводе художественного текста», А. Білоус; «Лингвостилистические основания адекватной передачи художественного образа в стихотворных переводах (на материале русских переводов произведений Р.М. Рильке)», Л. Букреева), порівняльного літературознавства («Поет як критик: шляхи та рівні реалізації літературознавчої концепції Т.С. Еліота в його поетичній творчості», Галина Чумак; «Творчість Пауля Целана як інтертекст», П. Рихло; «Німецькомовний простір творів Юрія Клена», Руслана Жовтані), теорії літератури («Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система», Галина Сабат, «Сучасне українське літературознавство в англomовному науковому світі: методологічні аспекти», М. Чобанюк), опонентом яких виступив професор Зимомря. Як може засвідчити автор цієї рецензії – критиком він був суворим, але справедливим, і кожне його зауваження звучало як побажання, настанова на вдосконалення власного стилю наукового мислення...

За допомогою заголовка створюється «горизонт очікування», який завжди виражає рівень компетентності і автора, і читача у розумінні твору (Г.Р. Яусс). Перетин горизонтів дає змогу тлумачити сталий мистецький феномен по-новому. Жанрові матриці, окрім «горизонтів очікування» для читачів, є «моделями писання» для авторів (за висловом Ц. Тодорова). Тому їх взаємопроникнення є основою для співтворчості автора з реципієнтом.

Щодо твору наукового стилю, то саме горизонт очікування, заявлений жанровим визначником, значною мірою зумовлює засвоєння праці реципієнтом, знайомим із особливостями первісного жанру – монографії, автореферату, статті, нарису, підручника, посібника, методичних рекомендацій.

Синтез різнопланових жанрових маркерів писемного доробку Миколи Зимомрі, оприявнений у рецензованій книзі, дозволяє установити концепцію наукової роботи у цілому й виявляє його змістове наповнення та шляхи сприйняття.

Підсумовуючи, можна зауважувати, що метою цієї масштабної роботи Іван Зимомря, Руслана Жовтані та Владислав Грещук поставили показати просторово-часову панораму української науки та культури як різногранної динамічної системи з її істотними характеристиками «тут-і-зараз», із органічними спадкоємними зв'язками та вірогідними перспективами в проекції «тут-і-завжди», і все це – в інтерпретації професора Миколи Зимомрі. Завдяки цьому 366-сторінкове монографічне видання стало не сухим переліком назв і імен, а вивершилося в широке семантичне поле з численними гіпонімами (персоналіями, творами, жанрами, стилями) та гіперонімами (періодами розвитку), взаємодія яких скерована на виявлення сутності української культури в контексті світової.

... Добротою людською натомлений день

Приходить спочити до срібної ночі.

І вірш –

тільки віршем високим

повинен прийти до людей:

Очі в очі (Анатолій Мойсієнко).

А на завершення автори післямови – Ігор Добрянський і Станіслав Лупінський висловлюють тезу, яка могла б стати за добру настанову митцям і науковцям: *У своїх наукових працях М. Зимомря дотримується такого принципу, як поглиблення історичної пам'яті, правдиве, об'єктивне художнє відображення історичного минулого, усунення «білих плям» у культурній спадщині, досягнення гармонії та високої культури міжнаціонального спілкування.* І, на нашу думку, рецензований біобібліографічний покажчик «Алгоритми наукового пошуку» стане провідним орієнтиром у такому розумінні для фахівців різних поколінь та стилів наукового мислення.

Завдяки невтомній творчій роботі Миколи Івановича Зимомрі митці, науковці, духівники приходять до людей, аби відбувся емоційний діалог «очі в очі» – без нього неможлива ні художня творчість, ні наукове спілкування. Навіть якщо Нестор-

літописець творив свою «Повість минулих літ» практично у повному усамітненні, він повсякчас думав про своїх майбутніх читачів – «чительників», як говорили в пізніші барокові часи, – і звертався до кожного з нас із запитанням «Звідки єсть пішла Руська земля?» Відповіддю на нього може бути просте речення – «З мови». З мови, яка завжди була й лишається головним визначником естетичного чуття та менталітету всіх народів.

«Серед науковців, які своєю працею роблять значний внесок у розвиток українсько-польських стосунків та євроінтеграції, – літературознавець, письменник і педагог Микола Зимомря. Говорити про Україну, представляти її історію та духовність, знаходити аргументи, створювати нові ідеї, переконувати про необхідність тісної співпраці України та Польщі – ось мета його діяльності», як твердить Олександр Астаф'єв. І за це говорить заголовок кожної праці, вміщеної у біобібліографічному покажчику «Алгоритми наукового поступу», який виступає дороговказом до ведення самостійних досліджень – зокрема в галузі дослідження як знакових, так і малознаних персоналій української та зарубіжної культури, що їм Микола Іванович Зимомря не втомлюється приділяти увагу.